

Borås Stads 300-års jubileum

Bilden är sannolikt ifrån firandet på Stora Torget år 1922. Snart är det dags att fira 400 år men för är det dags att fira nyår. Hur firade man nyår förr i tiden? Nyårsfirande är känt i det sentida svenska bondesamhället liksom i vår tid. Man vakade in det nya året och sköt skott med bössor. Ville man veta hur det kommande året skulle gestalta sig så var detta en bra för att förutsäga det. Firandet av tolvslaget är årets första kalenderfest. Nyårsafton har sitt namn Sylvester efter påven Silvester, som dog den 31 december år 335. I Traditioner utanför Västerlandet och i olika tidpunkter i historien förläggs som bekant det nya året till andra tidpunkter. I Sverige var den 25 december nyårsdag fram till 1500-talet, men firades på vissa håll ända in på 1700-talet.

Precis som julnatten var nyårsnatten laddad med magisk kraft. Då var det lämpligt att förutspå hur det kommande året skulle gestalta sig beträffande skörden, giftermål och eventuella dödsfall. Den unga flickan som ville se in i framtiden skulle niga tre gånger för nymånens skära och läsa upp en vers av nedanstående lydelse:

God dag, nyårsny

Säg mig vems bröd jag ska baka

Vems säng jag ska bädda

Vems barn jag ska föda

(ur "Den stora julboken" av Jan-Öjvind Swahn)

Från Västergötland berättas om flickor som gick ut vid 12-slaget och sopade ett litet stycke ifrån förstutrappen åt gården. Nästa dag skulle den tillkommande komma till gården. Teknikerna för att spå var många, men spådom i kaffesump eller tenn användes ofta. Från

Småland berättas om bonden som tolkade nyårsnyet (nymånen) så att lika många dagar som nyårsnyet doldes av moln, lika många dagar skulle säden ligga i jorden.

Att vaka in nyåret är en sen tradition och en borgerlig företeelse vilken med tiden spritt sig i alla samhällsklasser. Nyårsringningen, som i vår tid fått så stor roll, spreds via radion från 1920-talet. Dock förekom nyårsringning på Skansen redan 1893, på initiativ av Artur Hazelius. Under efterkrigstiden har nyårsfirandet växt och alltmer fått lyxbetoning. Förebilden är högreståndsfester från förr. Mat och klädsel spelar stor roll vid nyår. Vi är gärna uppklädda, dricker mousserande vin och äter exklusiv mat.

Till middag blev det sedan fläskstek med bruna bönor och till efterrätt fruktsoppa. Till kvällsmat fisk och gröt som blivit över från nyårsafton. Till skillnad från julaftonen är nyårsaftonen en mer offentlig fest. Familjen är inte i centrum så mycket som vänner och våra sociala nätverk. Att fira nyår med smällar och fyrverkerier går tillbaka på seden att skjuta in det nya året med skott. Nyårshälsningar – lyckönskningar – är kända sedan 1400-talets Tyskland.

Nyårsnatten var i likhet med julnatten en tid att ta ut förutsägelser om det kommande året. "Kära nyårsny! Vems skjorta skall jag sy, vems kaka skall jag baka, vems maka skall jag bli?", är en ramsa som hjälper de unga flickorna att förutsäga vem som blir den tillkommande. Spelet filipin, där den som först yttrar "filipin" när man ses efter nyår får önska sig något, kan sägas vara en rest av dessa förutsägelser.

I vår tid avlägger många ett nyårslöfte i samband med tolvslaget. Traditionen kommer från USA, där man talar om New Year's resolutions. Ordet nyårslöfte började användas på 1940-talet, men företeelsen var känd under andra benämningar redan tidigt på 1900-talet i Sverige. I bondesamhället var seden att avge nyårslöften okänd.

Med dessa ord så önskar jag alla läsare ett riktigt Gott Nytt År